УДК 336 (100 + 477) + 330.142.23

Куцик П. О., Коновал С. Е.

ФОРМУВАННЯ НОВОЇ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ: СУЧАСНЕ БАЧЕННЯ

Охарактеризовано невизначеність підходів щодо трактування поняття світова фінансова система. Розглянуто сутність і концептуальні засади побудови нової світової фінансової системи, їх значення та ймовірні наслідки для фінансової системи України.

Ключові слова: фінансова система, світова фінансова система, фінансова система України, монетарно-ліберальна модель, модель економічної регіоналізації

Kutsyk P., Konoval S.

FORMATION OF NEW WORLD FINANCIAL SYSTEM: MODERN VISION

In the article was shown non-determination of approaches to indicate what world financial system means, the content and the structure of the development of new world financial system, it's influence and possible consequences for financial system of Ukraine were determined.

Keywords: financial system, world financial system, financial system of Ukraine, a monetary-liberal model, a model of economic regionalization.

1. Вступ. В умовах кризи сучасна фінансова система потребує змін. На теперішньому етапі відбувається зміна базових концепцій та пропонованих раніше рішень і прогнозів щодо побудови ефективної фінансової системи в умовах глобалізації світового господарства. Все частіше провідні науковці світу висловлюють думку, що існуюча світова фінансова система потребує коригування, оскільки не відповідає сучасним вимогам. Тому, необхідно уточнити сутність та концептуальні засади побудови нової світової фінансової системи у контексті останніх світових подій, а також їх можливі наслідки для України.

2. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дискусія навколо процесів глобалізації розгорнулася наприкінці XX – початку XXI сторіччя. При чому, думки науковців були діаметрально протилежними. Американський економіст індійського походження Дж. Бхагваті довів, що глобалізація є об'єктивною, і в більшій мірі, позитивною тенденцією світового розвитку. Теоретик неолібералізму, японець К. Оме стверджував, що тенденції розвитку світової економіки неминуче ведуть до того, що транснаціональні фінансово-промислові групи рішуче витіснять зі світового ринку національні корпорації і це призведе до інтернаціоналізації та глобалізації всієї світової економіки та її ринків. Лауреат Нобелівської премії з економіки за 2001 рік, американський економіст Дж. Стігліц [2] неодноразово звинувачував і критикував МВФ за його монетаристську політику та надзвичайну жорсткість у нав'язуванні своїх вимог і негнучке ставлення до країн-боржників, скорочення економічних функцій держави та дерегулювання економіки тощо. Також, різні думки з даної проблеми виникають серед вітчизняних вчених, зокрема В. І. Міщенка, О. І. Кірєєва, І. Соломко [1, 6].

Сьогодні фінансова глобалізація відбувається передусім за рахунок зміцнення та розвитку міжнародних фінансових відносин. Глобалізація світових проблем змушує держави серйозно переосмислити роль і значення офіційних міжнародних організацій в активізації міждержавної інтеграції [3, 4, 5].

3. Мета статті і постановка завдання. Нинішній етап економічного розвитку зумовлює дослідження сутності сучасного глобального фінансового середовища та світової фінансової системи, а також визначення основних тенденцій, позитивів і негативів фінансової глобалізації. Тому, у статті поставлено за мету показати невизначеність підходів щодо трактування поняття "світова фінансова система" та "фінансова система" зокрема, а також обґрунтувати необхідність формування нової світової фінансової системи, її значення та можливі наслідки для фінансової системи України.

4. Виклад основного матеріалу. Термін "світова фінансова система" юридично ніде не оформлений, хоча широко використовується науковцями на рівні із термінами "світова фінансова архітектура" тощо. Щодо фінансової системи, то Міжнародний валютний фонд прийняв таке визна-

чення, за яким “фінансова система” складається з інституційних одиниць та ринків, які взаємодіють, як правило, комплексно, з метою мобілізації коштів для інвестицій та забезпечення засобів, зокрема платіжних систем, для фінансування комерційної діяльності. Роль фінансових установ у рамках системи полягає головним чином у посередництві між тими, хто надає кошти та тими, хто їх потребує, і зазвичай супроводжується трансформацією й управлінням ризиком. Такий ризик, щодо банківської установи, випливає з її ролі в трансформації строку платежу, оскільки його зобов'язання є зазвичай короткостроковими (наприклад, депозити до запитання), тоді як активи мають більш тривалий строк платежу і часто є неліквідними (наприклад, позики).

Фінансові ринки є “форумом”, в рамках якого фінансові вимоги можуть бути предметом купівлі-продажу згідно зі встановленими правилами поведінки, і можуть сприяти управлінню ризиком та його трансформацією. Вони також відіграють важливу роль у визначенні ринкових цін (або у “відкритті цін”) [1, с. 12]. Під інституційною одиницею у цьому визначенні розуміють суб'єкт права, такий як домашнє господарство, корпорація, урядова агенція тощо, який здатний, в силу свого власного права, володіти активами, брати на себе зобов’язання та брати участь в економічній діяльності й операціях з іншими суб'єктами права.

За останні роки в Україні з’явилося безліч праць, присвячених “фінансовій системі”, завдяки чому коло знань про неї істотно розширено. Однак, серед вчених немає одностайності щодо трактування змісту фінансової системи, а також її структури в Україні. Ці розбіжності в основному зумовлені використанням ними різних методологічних підходів до з'ясування суті даної категорії.

У роботах вчених-економістів спостерігається така тенденція щодо розуміння цього багатоаспектного поняття (рис. 1).

Отже, фінансова система – це досить складне та динамічне явище, що є не простим набором окремих елементів, а сукупністю взаємозв’язаних частин, які мають однорідні ознаки. Сучасна модель фінансової системи являє собою сукупність та взаємодію фінансових інститутів на фінансових ринках за умов відповідного системного забезпечення (рис. 2). Основними суб`єктами фінансової сфери є домогосподарства, фірми та держава, які виступають як позичальники, так і заощадники. Рух грошових коштів між ними здійснюється або через фінансові ринки (пряме фінансування), або за допомогою фінансових посередників (непряме фінансування). Здійснити і реалізувати фінансові відносини дозволяють системи фінансового забезпечення, до яких належать:

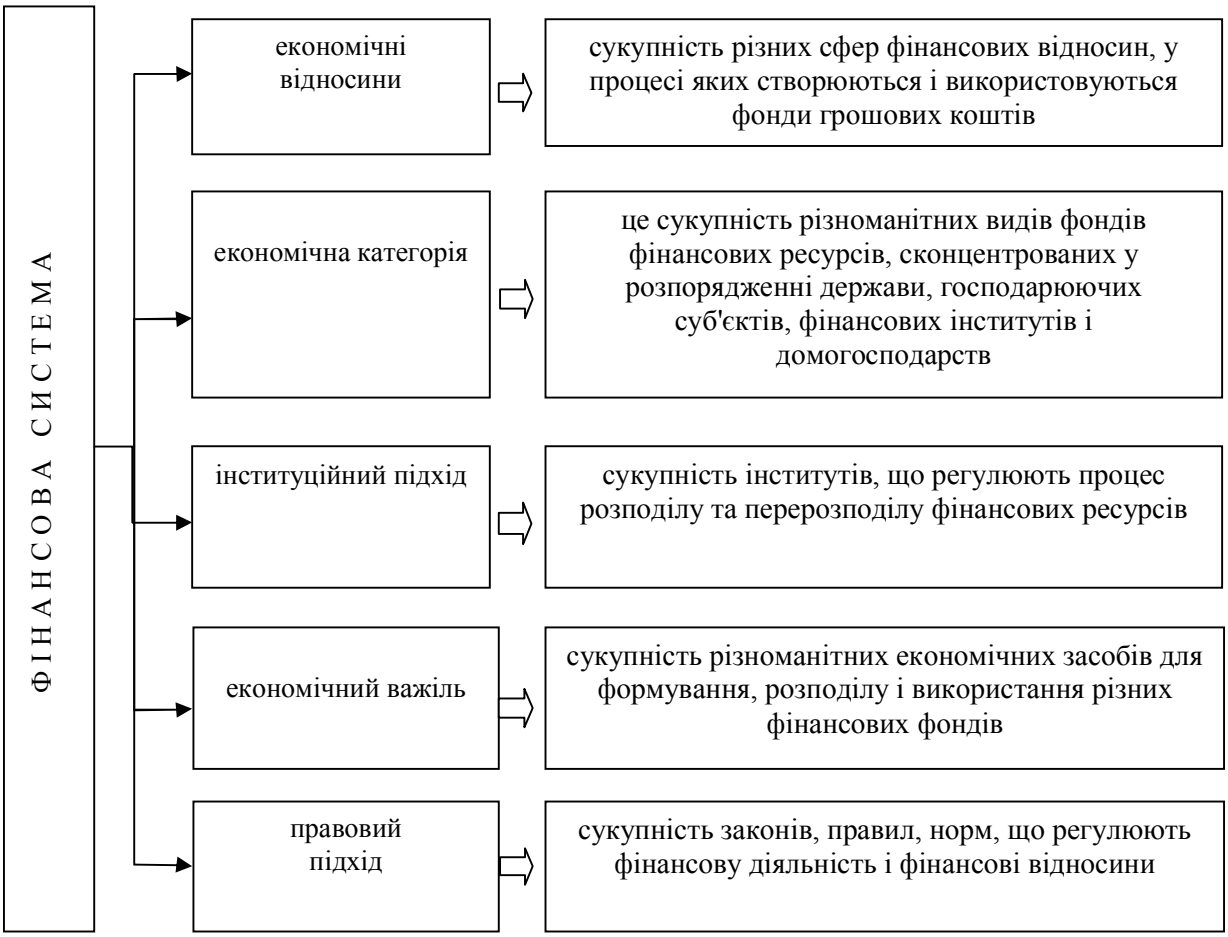

Рис. 1. Структуризація поняття “фінансова система”

- система фінансового забезпечення, до складу якої входять платіжна, розрахункова, валютна, облікова та податкова системи;

- торговельно-мережева система, що включає валютні та фондові біржі, а також комп`ютерну і телекомунікаційну системи;

- регуляторна система, до якої належить центральний банк і спеціалізовані установи, що виконують функції регуляторів.

Тобто, діяльність фінансових ринків і фінансових інститутів перебуває під постійним впливом найрізноманітніших змін і перетворень. Фор-

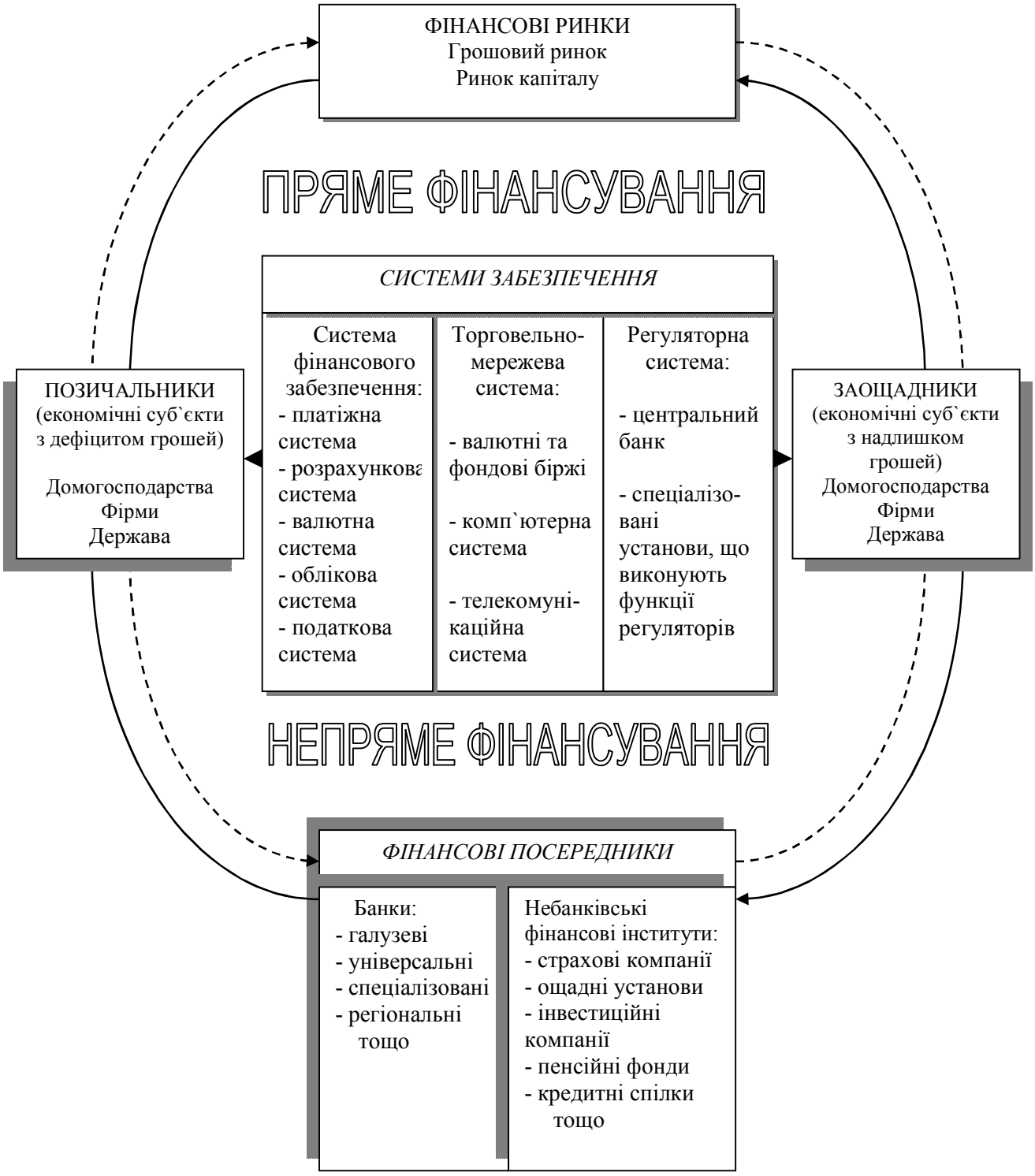

Рис. 2. Загальна модель фінансової системи

мування платіжної, валютної, розрахункової та податкової систем безпосередньо залежить від змін у фінансовій політиці. Також, на механізм функціонування фінансового сектору і всієї фінансової системи впливає застосування сучасних фінансових і електронних технологій та інновацій. Як наслідок, на ринку фінансових послуг з`являються нові фінансові інструменти, продукти і технології.

Тому, світову фінансову систему можемо трактувати як сукупність національних фінансових систем, форм організації міжнародних економічних відносин і світових фінансових організацій, що забезпечує наднаціональне регулювання з метою посилення стійкості світових фінансових ринків на основі принципів і механізмів ринкового розподілу та перерозподілу світових фінансових ресурсів і капіталу.

Наприкінці XX століття світова фінансова система функціонувала на ідеологічній доктрині монетарно-ліберальної моделі "Вашингтонського консенсусу", сутність якої полягала у розширенні і поглибленні впливу глобальних фінансових центрів на національні економіки та фінансові ринки. Первинна роль відводилась міжнародним фінансовим організаціям. Основними принципами моделі є:

- створення валютних резервів як гарантії для іноземних інвесторів;
- обмежуюча грошово-кредитна політика та підтримка стабільності національної грошової одиниці;
- залучення іноземних інвестицій;
- лібералізація руху капіталів;
- сприйняття всіх наявних ресурсів держав, як предмет купівлі-продажу та подальша приватизація майна;
- збільшення податкового навантаження на населення;
- скорочення програм соціального розвитку країн;
- платність систем освіти та охорони здоров'я.

Принципи цієї моделі становили основу економічної політики у більшості країн Східної Європи, Азії та Латинської Америки. На думку Дж. Стігліца, саме доктрина "Вашингтонського консенсусу" призвела до азіатської фінансової кризи другої половини 1990-х років [2].

Світова фінансова криза 1997 – 1999 років, що мала руйнівні наслідки для багатьох країн, довела необхідність реформування світової фінансової системи, і насамперед Міжнародного валютного фонду. На думку науковців, неоліберальна модель суттєво обмежувала можливості оцінки реальної економічної ситуації, застосування інструментів стимулювання економічного зростання та подолання наслідків фінансової кризи у країнах із перехідними економіками.

Суттєвими недоліками доктрини "Вашингтонського консенсусу" були:

- недооцінка швидкого поширення наслідків фінансової кризи з одних країн на інші;
- неефективність окремих рекомендованих МВФ програм подолання кризи;
- відсутність системи заходів подолання руйнівних наслідків фінансової кризи в межах національних економік;
- зосередження уваги на стані державних фінансів і недооцінці рівня стійкості фінансового сектору, курсу національної валюти, дефіциту поточного платіжного балансу та недоліків корпоративного управління;
- заперечення необхідності застосування термінових заходів щодо призупинення відтоку капіталу з країн;
- недооцінці наслідків запровадження фіксованих валютних курсів під час фінансових криз;
- зростаючій ідеологізації та політизації діяльності МВФ [3].

Критика МВФ і виявлені прорахунки у рекомендованих ним діях щодо виходу з кризи, спричинили зміну концептуальних підходів із надання допомоги країнам з перехідною економікою.

Як альтернативу монетарно-ліберальної моделі „Вашингтонського консенсусу" сучасні фахівці розглядають інший варіант економічного розвитку – модель економічної регіоналізації „Пекінський консенсус". Досвід Китаю впроваджують у країнах Азії, Африки та Латинської Америки, зокрема, ефективність китайської моделі перевіряють у В'єтнамі, Таїланді та Бразилії. У 2004 році Лондонський центр міжнародної політики у доповіді „Пекінський консенсус" розкрив особливості цієї доктрини.

Згідно з доктриною моделі економічної регіоналізації „Пекінський консенсус", фундаментом сучасного управління світовою економікою є формування кількох конкуруючих і взаємодіючих регіональних груп. Роль міжнародних фінансових організацій при цьому є другорядною. Основними принципами моделі є:

- створення валютних резервів як інструментів асиметричного впливу;
- забезпечення економічного зростання національних економік за умов незалежності від світового капіталу;
- надання пріоритету національним інтересам країн;
- обмеження фінансових спекуляцій та запровадження ефективної системи моніторингу ринків;
- посилення державного контролю над приватним капіталом;
- запровадження інновацій у всіх сферах життя.

Необхідність реформування фінансової системи постійно обговорюється на самміті лідерів країн G20. У лютому 2011 року у Парижі було розглянуто питання щодо реформування міжнародної валютно-грошової системи, контролювання перетікання капіталів і боротьби з постійними змінами цін на сировинні ресурси. Основним досягненням цієї зустрічі було прийняття індикаторів економічного розвитку, які дозволили б оцінювати дисбаланси країн-членів G20 і боротися з ними. На самміті була прийнята система індикаторів економічних дисбалансів, що враховувала:

- державну заборгованість і дефіцит бюджету;
- приватні накопичення і заборгованості;
- торговий баланс і сальдо поточних інвестицій;
- обмінний курс валют;
- податкову та валютну політики [4].

У квітні 2011 року глави фінансових відомств країн G20 узгодили конкретні заходи з вирівнювання дисбалансів у світовій економіці, які покликані сприяти запобіганню економічних криз. Незважаючи на те, що багато деталей узгоджених планів залишаються неврегульованими, сім найбільших економік світу повинні бути піддані аналізу [5].

Щодо інтеграції вітчизняної фінансової системи у світову фінансову систему, то основою цього є належне забезпечення фінансової стабільності в державі. За останніми оцінками вітчизняних аналітиків та економістів в Україні спостерігається розробка плану економічних реформ у поєднанні з одночасною не реалізацією їх, придушенням малого бізнесу та громадянської свободи.

Окремими сприятливими моментами є те, що: в Україні в результаті співпраці з міжнародними експертами та вітчизняними бізнесменами розроблено план проведення реформ і підготовлено механізм їх реалізації за 21 напрямом; з'явилась прогнозованість дій гілок влади; на законодавчому рівні суттєво скорочено кількість ліцензійних видів діяльності (з 2 268 до 335); реально втілюється проект проведення в Україні Євро-2012.

Проте негативів є набагато більше, серед них: влада декларує реформи, однак в них немає системності та чіткого розуміння глобальних цілей; перетворення, що відбуваються, за своєю суттю є формальними (адміністративна реформа: просто перейменовано посади і перепризначено людей); тотальний державний тиск на малий та середній бізнес внаслідок прийняття нового Податкового кодексу; корупційна кадрова політика тощо [6].

5. Висновки. Отже, проведені дослідження дають підстави стверджувати, що існуюча світова фінансова система потребує коригування, оскільки не відповідає сучасним вимогам. Варіантом сучасного економічного розвитку може бути модель економічної регіоналізації „Пекінський консенсус", яка б, на нашу думку, сприяла розвитку фінансової вітчизняної системи. У зв'язку з цим, вітчизняна фінансова система потребує вирішення таких питань: наближення до світових стандартів національних норм, положень і нормативів функціонування вітчизняної фінансової системи; проведення активної державної грошово-кредитної, антиінфляційної та бюджетно-податкової політики; забезпечення підтримки реального сектору економіки; запровадження механізму координації економічної політики країн з тенденціями розвитку світової фінансової системи; створення нових фінансових інститутів; реформування системи контролю попередження кризових ситуацій у фінансовому секторі; забезпечення ефективного регулювання діяльності та нагляду за кожною банківською установою з метою обмеження системного ризику; підвищення прозорості ринку капіталу на основі запровадження єдиних для всіх сегментів ринку та фінансових інструментів принципів регулювання; встановлення режиму суворого контролю за всіма великими фінансовими компаніями зі складною структурою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Організаційно-методичні підходи до запровадження в НБУ системи оцінки стійкості фінансової системи: інформаційно-аналітичні матеріали // [за редак. д.е.н., проф. В. І. Міщенко, к.е.н., доц. О. І. Кірєєва, к.е.н. М. М. Шаповалової]. – К. : Центр наукових досліджень НБУ, 2005. – С. 9.
2. Електронний ресурс. – Режим доступу : http:// nobelprize.org/nobel_ prizes//economics/laureates/2001/stiglitz-lecture.
3. Реформирование мировой финансовой архитектуры: роль МВФ и интересы России. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.budgetrf.ru/Publications/Magazines/bea/ analysis.
4. Міністри G20 прийняли індикатори економічних дисбалансів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http: //economics.unian.net/ukr/detail.
5. Країни G20 погодили заходи з вирівнювання дисбалансів у світовій економіці. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rbc.ua/ukr/ top/show/strany-g20-soglasovali-mery-po-vyravnivaniyu-disbalansov.
6. Соломко И. Первый прошел / И. Соломко // Корреспондент. – 2011. – № 7. – С. 18 – 21.